

۵۵۵
۱
۲۳۰
سجده

حقوق بشر در اسلام

(مفاهیم، مبانی و مصادیق)

حسین جوان آراسته

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
زمستان ۱۳۹۷

www.ketab.ir

جوان آراسته، حسین، ۱۳۴۳-
Javan Arasteh, Hussein

حقوق بشر در اسلام (مفاهیم، مبانی و مصادیق) / حسین جوان آراسته. — قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۷.
ده، ۲۱۹ص. — (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۴۶۲: حقوق: ۴۵)

ISBN: 978-600-298-240-7

بها: ۱۸۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه، ص. [۲۰۹] - ۲۱۵: همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. حقوق بشر -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام. ۲. Human rights -- Religious aspects -- Islam. الف. پژوهشگاه
حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.

۲۹۷/۴۸۳۴

BP۲۳۰/۱/ج۹ح۷ ۱۳۹۷

۵۴۸۰۲۴۳

شماره کتابشناسی ملی

حقوق بشر در اسلام (مفاهیم، مبانی و مصادیق)

مؤلف: حسین جوان آراسته

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه آرایه: اعتصام

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷

تعداد: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰) شماره:

۰۳۲۸۰۳۰۹۰ ص.ب. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۰۲۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

فروش اینترنتی: www.ketab.ir/rihu

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارآیی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی رحمته‌الله، بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان منبع اصلی درس حقوق بشر در اسلام برای دانشجویان رشته حقوق در مقطع کارشناسی فراهم آمده است؛ البته دیگر علاقه‌مندان به این زمینه تحقیقی نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های مؤلف محترم اثر، حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای حسین جوان آراسته و نیز از ناظر محترم جناب آقای دکتر محمدحسن ضیائی فر سپاسگزاری کند.

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
	فصل اول: مفاهیم و کلیات
۵	گفتار اول: مفاهیم
۵	۱. حقوق
۵	۱-۱. حقوق در لغت
۷	۲-۱. حقوق در اصطلاح
۷	۱-۲-۱. حقوق به معنای اختیارها، امتیازها و توانایی‌ها
۹	۲-۲-۱. حقوق به معنای مجموعه قوانین و مقررات
۹	۲. مفهوم حقوق بشر
۹	۱-۲. بشر
۱۰	۲-۲. حقوق بشر
۱۳	۳. «حق بودن» و «حق داشتن»
۱۴	۴. حق و تکلیف، حق یا تکلیف
۱۴	۱-۴. حق و تکلیف
۱۵	۲-۴. حق یا تکلیف
۱۵	۱-۲-۴. نقد تکلیف‌گرایی و حق‌گرایی
۱۷	۲-۲-۴. حقیقت تکلیف‌گرایی
۱۹	۵. مبانی
۲۰	۶. اصول
۲۰	۷. مصادیق
۲۱	گفتار دوم: تاریخچه
۲۲	۱. پیشینه حقوق بشر در جوامع بشری
۲۲	۱-۱. «قانون حمورابی» (همورابی)

۲۳	۲-۱. منشور یا اعلامیه کوروش
۲۴	۳-۱. منشور ماگنا کارتا یا فرمان کبیر
۲۶	۴-۱. اعلامیه حقوق انگلستان
۲۷	۵-۱. اعلامیه استقلال آمریکا
۲۷	۶-۱. اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه
۲۹	۷-۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر (مشمول بر یک مقدمه و ۳۰ ماده، مصوب دهم دسامبر ۱۹۴۸)
۳۱	۸-۱. میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی (۱۶ دسامبر ۱۹۶۶)
۳۱	۹-۱. میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۶ دسامبر ۱۹۶۶)
۳۲	۱۰-۱. معاهدات مهم بین المللی حقوق بشری
۳۲	۱۱-۱. معاهدات مهم منطقه‌ای حقوق بشری
۳۳	۲. پیشینه حقوق بشر در اسلام
۳۴	۱-۲. حقوق بشر در سپهر قرآن و سنت
۳۴	۱-۱-۲. حقوق بشر در قرآن
۳۷	۲-۱-۲. حقوق بشر در نهج البلاغه
۴۰	۳-۱-۲. حقوق بشر در سیره نبوی و علوی
۴۱	۲-۲. حقوق بشر در آثار اندیشمندان مسلمان
۴۳	گفتار سوم: رویکردها (جهت گیری اندیشمندان اسلامی نسبت به حقوق بشر معاصر)
۴۳	۱. رویکرد انفعالی
۴۵	۲. رویکرد تقابلی
۴۷	۳. رویکرد تعاملی
۴۹	گزیده مطالب
۵۲	پرسش
۵۲	پژوهش

فصل دوم: مبانی و اصول حقوق بشر در اسلام

۵۳	گفتار اول: مبانی حقوق بشر
۵۳	۱. مبانی معرفت شناختی
۵۵	۲. مبانی جهان شناختی
۵۵	۱-۲. مبدأ و معاد (جهان حقیقتی از اوبی و به سوی اوبی دارد)
۵۵	۲-۲. عدالت تکوینی (جهان عادلانه برپا شده است)
۵۷	۳-۲. هدفمندی هستی
۵۹	۳. مبانی انسان شناختی
۶۰	۱-۳. بهره‌مندی از فطرت الهی
۶۱	۲-۳. بهره‌مندی از کرامت انسانی
۶۱	۳-۲-۱. کرامت انسان

- ۶۲ ۳-۲-۱-۱. کرامت بالقوه اعطایی
- ۶۵ ۳-۲-۱-۲. کرامت بالفعل اکتسابی
- ۶۸ ۳-۳. برخورداری از استعدادهای خدادادی
- ۷۰ ۳-۴. ترکیبی از قوت و ضعف، زیبایی و زشتی
- ۷۱ ۳-۴-۱. نقاط قوت انسان
- ۷۱ ۳-۴-۱-۱. برتر در آفرینش
- ۷۲ ۳-۴-۱-۲. دارای کرامت
- ۷۲ ۳-۴-۱-۳. جانشین خدا
- ۷۲ ۳-۴-۱-۴. کمال‌گرا
- ۷۲ ۳-۴-۱-۵. باوجدان
- ۷۳ ۳-۴-۱-۶. آزاد و انتخابگر
- ۷۳ ۳-۴-۱-۷. توانا در تسخیر طبیعت
- ۷۳ ۳-۴-۲. نقاط ضعف انسان
- ۷۴ ۳-۴-۲-۱. ضعیف و ناتوان
- ۷۴ ۳-۴-۲-۲. دارای دانش اندک
- ۷۴ ۳-۴-۲-۳. بسمگرا
- ۷۵ ۳-۴-۲-۴. طغیانگر
- ۷۵ ۳-۴-۲-۵. عجول و شتابگر
- ۷۵ ۳-۴-۲-۶. مجادله‌گر
- ۷۵ ۳-۴-۲-۷. ناسپاس
- ۷۵ ۳-۴-۲-۸. کم‌ظرفیت
- ۷۵ ۴. بررسی حقوق طبیعی و فطری
- ۷۷ ۴-۱. حقوق طبیعی
- ۷۷ ۴-۲. حقوق فطری
- ۷۸ ۴-۳. حقوق الهی؛ حقوق فطری و طبیعی
- ۸۱ **گفتار دوم: اصول حقوق بشر**
- ۸۱ ۱. اصل همسویی تشریح با تکوین
- ۸۴ ۲. اصل برابری عادلانه (تساوی در شرایط مساوی)
- ۸۶ ۳. آزادی مسئولانه (آزادی و آزادگی)
- ۸۷ ۳-۱. آزادی تکوینی و آزادی تشریحی (حقوقی)
- ۸۸ ۳-۲. آزادی برونی و درونی (آزادگی)
- ۹۰ ۳-۳. آزادی در برابر انسان و آزادی در برابر خدا
- ۹۱ ۳-۴. حد آزادی
- ۹۳ گزیده مطالب
- ۹۶ پرسش

فصل سوم: مصادیق (بررسی تطبیقی حقوق مدنی و سیاسی)

۱۰۱	گفتار اول: حقوق مدنی.....
۱۰۱	۱. حق حیات.....
۱۰۱	۱-۱. جایگاه حق حیات.....
۱۰۱	۱-۱-۱. جایگاه حق حیات در اسلام.....
۱۰۴	۱-۱-۲. جایگاه حق حیات در حقوق بشر معاصر.....
۱۰۵	۱-۲. گستره حق حیات.....
۱۰۵	۱-۲-۱. حق بر حیثیت.....
۱۰۶	۱-۲-۱. حق بر سلامت مادی.....
۱۰۷	۱-۲-۳. حق بر سلامت معنوی.....
۱۰۸	۱-۳. موارد سالب حق حیات.....
۱۰۸	۱-۳-۱. مجازات اعدام.....
۱۰۹	۱-۳-۱-۱. اعدام قصاصی.....
۱۰۹	۱-۳-۱-۲. اعدام خدّی.....
۱۱۰	۱-۳-۲. اسقاط جینین.....
۱۱۲	۱-۳-۳. خودکشی.....
۱۱۳	۱-۳-۴. اُتُنازی.....
۱۱۴	۲. حق امنیت.....
۱۱۴	۱-۲. جایگاه امنیت.....
۱۱۵	۲-۲. گستره امنیت.....
۱۱۵	۱-۲-۲. امنیت حیثیتی و جانی.....
۱۱۵	۲-۲-۲. امنیت قضایی.....
۱۱۶	۳-۲-۲. امنیت اقامتگاه.....
۱۱۶	۴-۲-۲. امنیت مکاتبات و مکالمات (ممنوعیت تجسس).....
۱۱۷	۳. برابری.....
۱۱۸	۱-۳. برابری یا نابرابری مذهبی.....
۱۲۰	۲-۳. برابری یا نابرابری جنسیتی.....
۱۲۱	۱-۲-۳. شناخت شخصیت زن.....
۱۲۱	۱-۲-۳-۱. نظام توصیفی زن.....
۱۲۱	۲-۱-۲-۳. نظام ارزشی زن.....
۱۲۱	۳-۱-۲-۳. نظام حقوقی زن.....
۱۲۲	۲-۲-۳. اصول شخصیت زن در اسلام.....
۱۲۲	۱-۲-۲-۳. برابری با مرد در شئون انسانی.....

۱۲۳	۲-۲-۲-۳. ارزش‌گذاری بر پایه ملاک‌های حقیقی
۱۲۴	۳-۲-۲-۳. حفظ حریم و حرمت
۱۲۵	۴-۲-۲-۳. محوریت عدالت
۱۲۶	۳-۲-۳. تفاوت‌های حقوقی زن و مرد
۱۳۰	۱-۳-۲-۳. تفاوت در حقوق اجتماعی
۱۳۵	۲-۳-۲-۳. تفاوت در حقوق سیاسی
۱۳۷	۴. آزادی‌ها
۱۳۷	۱-۴. آزادی‌های مدنی
۱۳۷	۱-۴-۱. آزادی عقیده
۱۳۷	۱-۴-۱-۱. جایگاه اندیشه و عقیده
۱۳۹	۱-۴-۱-۲. ابعاد آزادی عقیده
۱۳۹	۱-۴-۱-۱-۱. تحمیل عقیده
۱۴۰	۱-۴-۱-۱-۲. تفتیش عقیده
۱۴۱	۱-۴-۱-۱-۳. داشتن عقیده
۱۴۲	۱-۴-۱-۱-۴. اظهار عقیده
۱۴۳	۱-۴-۱-۱-۵. اعمال عقیده
۱۴۴	۱-۴-۱-۱-۶. تغییر عقیده (ارتداد)
۱۴۸	۲-۱-۴. آزادی شغل
۱۴۸	۳-۱-۴. آزادی انتخاب اقامتگاه
۱۴۹	۴-۱-۴. آزادی انتخاب مسکن
۱۵۱	گفتار دوم: حقوق سیاسی
۱۵۱	۱. مشارکت سیاسی (حق رأی)
۱۵۳	۲. نظارت بر دولتمردان
۱۵۳	۲-۱. مسئولیت
۱۵۴	۲-۲. امانت بودن قدرت
۱۵۵	۲-۳. خطاپذیری و عدم عصمت
۱۵۵	۳. حق و تکلیف نظارت همگانی (امر به معروف و نهی از منکر)
۱۵۷	۴. آزادی بیان
۱۵۷	۱-۴. آزادی بیان در قرآن
۱۵۸	۲-۴. آزادی بیان در احادیث
۱۶۱	۳-۴. حدود آزادی بیان
۱۶۱	۵. آزادی احزاب و گروه‌ها
۱۶۲	۶. آزادی تجمع و راهپیمایی
۱۶۴	گزیده مطالب
۱۶۹	پرسش

۱۶۹ پژوهش

فصل چهارم: مصادیق (بررسی تطبیقی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی)

۱۷۱	گفتار اول: حقوق اقتصادی
۱۷۱	۱. حق مالکیت
۱۷۲	۲. حق اشتغال
۱۷۴	۳. حق تأمین نیازهای اساسی
۱۷۵	گفتار دوم: حقوق اجتماعی
۱۷۵	۱. امنیت مالی و شغلی
۱۷۶	۲. تأمین اجتماعی
۱۷۷	۱-۲. تأمین اجتماعی در قرآن
۱۷۷	۲-۲. تأمین اجتماعی در احادیث
۱۷۹	گفتار سوم: حقوق فرهنگی
۱۸۰	۱. آموزش و پرورش
۱۸۲	۲. حق بر خودسازی معنوی
۱۸۳	۳. امر به معروف و نهی از منکر
۱۸۵	۴. حق بر مالکیت فکری
۱۸۸	گزیده مطالب
۱۹۰	پریش
۱۹۰	پژوهش

پیوست‌ها

۱۹۱	پیوست اول: منشور کوروش
۱۹۳	پیوست دوم: اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه (۲۶ اوت ۱۷۸۹)
۱۹۶	پیوست سوم: اعلامیه جهانی حقوق بشر
۲۰۲	پیوست چهارم: اعلامیه اسلامی حقوق بشر (اعلامیه قاهره)

۲۰۹ فهرست منابع

نمایه‌ها

۲۱۷	نمایه اصطلاحات

وَ أَشْعِرْ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللَّطْفَ بِهِمْ، وَ لَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعاً ضَارِياً تَعْتَنِمُ أَكْلَهُمْ، فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ: إِمَّا أَخٌ لَكَ فِي الدِّينِ وَ إِمَّا نَظِيرٌ لَكَ فِي الْخَلْقِ.^۱

پیشگفتار

۱. بسیاری از آموزه‌های حقوق بشری ریشه در ادیان و تمدن‌ها دارند و در سیر تاریخی خود، آهسته، ولی پیوسته، رشد و بالندگی خود را به مدد عالمان، اندیشمندان و نظریه‌پردازان شاهد بوده و البته از فراز و فرود و رویارویی با چالش‌های گوناگون در ساحت نظر و عمل نیز بی‌بهره نمانده‌اند. از سده هفدهم به بعد، نظریه‌های توجیه‌کننده حقوق بشر در میان فلاسفه سیاسی مغرب‌زمین با نگرش‌های نوین، شتاب بیشتری گرفت و پس از جنگ جهانی دوم با تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸، به‌عنوان گفتمانی غالب، کانون توجه فیلسوفان سیاست و حقوق و متفکران حوزه دین و اخلاق شد. این آهنگ پرشتاب به همراه خود مجموعه درهم‌تنیده‌ای از میثاق‌ها و کنوانسیون‌های حقوق بشری را به دنبال آورد که امروزه به‌عنوان اسناد بین‌المللی حقوق بشر، از سوی نهادها و سازمان‌های مرتبط و فعالان این عرصه، مورد حمایت قرار می‌گیرد و ضمانت اجرایی نیز برای آن در نظر گرفته شده است؛

۲. صرف‌نظر از ریشه‌های دینی و تاریخی، مبانی حقوق بشر و حوزه مفهومی حق‌های به‌رسمیت شناخته‌شده براساس اسناد بین‌المللی -درست باشند یا نادرست- خاستگاهی غربی دارند. تفوق بلامنازع دولت‌های غربی، سیطره رسانه‌ای و فضاسازی‌های عالی مدیریت‌شده از یک‌سو و ناتوانی، ازهم‌گسیختگی و پراکندگی دیدگاه‌های رقیب (اسلامی و غیراسلامی) برای عرض اندام در مقابل سیطره آن مبانی و معانی و جزمیت ارائه‌شده آن، از سوی دیگر، بازخوانی

۱. نهج البلاغه، نامه ۵۳. و قلب خویش را کانون رحمت و محبت به مردم قرار ده و همچون درنده‌ای مباش که خوردنشان را غنیمت شماری. زیرا آنها یا همکیشان و یا هم‌نوعان تواند.

مبانی حقوق بشر غربی را که ضرورتش انکارشدنی نبود، در برهه‌ای از زمان به فراموشی سپرد. پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران در دهه‌های پایانی قرن بیستم، بازگشت به هویت دینی و ارزش‌های اسلامی و از همه مهم‌تر خودباوری را در سرتاسر جهان اسلام به ارمان آورد تا آنچه خود داشت، ز بیگانه تمنا نکند؛^۱

۳. پیداست که بازخوانی «حقوق بشر» در جوامع بشری و «حقوق بشر در اسلام» به‌طور خاص با چالش‌های فراوانی روبه‌روست.^۲ اینکه انسان از چه حقوقی برخوردار است و مسئولیت‌هایش چیست، بستگی به هویت انسان، ابعاد وجودی، نیازمندی‌ها و نیز هدف و مقصودی دارد که برای آن آفریده شده است. تفاوت‌های فرهنگی و گونه‌گونی بنیادهای فلسفی در نوع نگاه به انسان و حقوق وی را نمی‌توان انکار کرد و روشن است که پاسخ مکاتب مادی با مکاتب الهی در این خصوص، در برخی از موارد، یکسان و مشابه نیست؛

۴. کتاب حاضر مطابق سرفصل‌های مصوب درس «حقوق بشر در اسلام»^۳ تدوین و تلاش است افزون بر اتقان، از نگارشی شیوا و روان برخوردار باشد و تصویر نسبتاً روشنی از حقوق بشر در اسلام را به جامعه علمی از جمله دانشجویان عزیز ارائه دهد؛

۵. از آنجاکه درک و تحلیل درست از مصادیق مهم‌ترین حق‌های بشری متوقف بر آشنایی با مفاهیم، مبانی و اصول مطرح در این مقوله است، این کتاب به‌اجمال آنها را بررسی کرده است. در فصل نخست که به بررسی مفاهیم و بیان کلیات اختصاص دارد، افزون بر معناشناسی کلیدواژه‌ها، با اشاره به تاریخچه حقوق بشر، تصویری از رویکردهای اندیشمندان اسلامی به

۱. برگرفته از غزل حافظ. مطلع این غزل به اضافه دو بیت آن:

سال‌ها دل طلب جام‌جم از ما می‌کرد	وانچه خود داشت ز بیگانه تمنا می‌کرد
گوهری کز صدف کون و مکان بیرون است	طلب از گمشدگان لب دریا می‌کرد
فیض روح‌القدس از باز مدد فرماید	دیگران هم بکنند آنچه مسیحا می‌کرد

(دیوان حافظ، غزل ۱۴۲، ص ۹۸-۹۹)

۲. چاپ نخست این کتاب، مقارن شده است با هفتادمین سالگرد تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر (دسامبر ۱۹۴۸).

۳. دروس مقطع کارشناسی رشته حقوق را شورای تحول و ارتقای علوم انسانی مورد بازنگری قرار داد که از ۱۳۹۴/۹/۲۳ جایگزین برنامه‌های درسی مقطع کارشناسی رشته حقوق قضایی مصوب ۱۳۷۵ شد. در این بازنگری، درس حقوق بشر در اسلام که پیشتر در قالب یک واحد و از دروس اختیاری بود، به درس دوواحدی الزامی با سرفصل‌های جدید تغییر یافت.

حقوق بشر معاصر نیز ارائه شده است. این امر می‌تواند اهمیت و ضرورت پرداختن به موضوع حقوق بشر را بیش از پیش نمایان سازد؛ فصل دوم به مبانی و اصول حقوق بشر، و فصل‌های سوم و چهارم به بررسی مهم‌ترین مصادیق حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اختصاص یافته است. رویکرد کتاب تطبیقی و با نگاهی به حقوق بشر معاصر است تا از این رهگذر نقاط اشتراک و افتراق آنها مشخص شود؛

۶. با توجه به تدوین کتاب در قالب دو واحد آموزشی، از طرح مباحث تفصیلی خودداری شده است؛

۷. افزون بر بیان گزیده مطالب هر فصل، محورهای آن نیز به صورت نمودار، نمایش داده شده است؛

۸. در پایان هر فصل، سوالاتی در قالب پرسش (از متن) و پژوهش (خارج از متن) برای دانشجویان گرامی طراحی شده است؛

۹. در ترجمه آیات قرآن، به جهت پرهیز از برداشت‌های شخصی و رعایت احتیاط، ترجمه استاد محمدمهدی فولادوند مبنا قرار گرفته است؛

۱۰. آفت بزرگ پژوهش‌های حقوقی مرتبط با حقوق بشر، نگرش‌های افراطی یا تفریطی به حقوق بشر معاصر است که گاه به تقدیس و گاه به تحقیر آن انجامیده و در نتیجه اصالت علمی آن را زیر سؤال برده است. نوشته حاضر تلاش کرده است تا خود را از این آفت دور نگه دارد. راهنمایی‌ها، تذکرها و نقدهای استادان و صاحب‌نظران ارجمند هدیه‌ای است بس ارزشمند که نویسنده آنها را به دیده منت خواهد نهاد.

این اثر ناچیز را به ساحت مقدس امیر مؤمنان و پیشوای عدالت‌خواهان، حضرت علی (علیه السلام) تقدیم می‌کنم که بزرگ پرچمدار حقوق بشر در همواره تاریخ است.

والحمد لله

حسین جوان آراسته

زمستان ۱۳۹۶